

Gronský, A.:

AZ OLVASÓVAL VALÓ EGYÉNI FOGLALKOZÁS ÉS NEVELŐMUNKA KÉRDÉSEI

Bevezetés

Az olvasókkal való egyéni foglalkozásról azt kell mondanunk, - bár nem szívesen -, hogy ez a munka aránylag alacsony színvonalon áll könyvtárainkban. Ezen állapot előidézésének több oka van, de az egyik legfőbb ok amiért az egyéni munka az esetek túlnyomó többségében nem fejlődött ki kellőképpen, az a tény, hogy a tömegmunkát előnyben részesítettük az egyéni munkával szemben. Az utóbbi időkig a könyvtáros munkájának súlypontját a könyvvel való kiterjedt tömegjellegű foglalkozásban láttuk és erre törekedtünk a gyakorlatban is. E tömegjellegű rendezvényekre nagy gondot fordítottunk és többre értékeltük, mint az egyéni munkát; a könyvtárosok közül is jobban megbecsültük azokat, akik nagy erőfeszítéseket tettek ennek a munkának az irányában.

A munka ilyen irányu célkitűzéseitől vezettetve, igen nagyszámu olvasói megbeszélést, irodalmi estét és olvasói ankétot rendeztünk és tartottunk. A kérdésről sok előadás és vita hangzott el a könyvtárosok egyes értekezletein és szemináriumain, továbbá a tanfolyamokon stb. Már eddig is szép számban jelentek meg módszertani utmutatók és kézikönyvek a könyvvel való tömeges foglalkozásról és a könyvtári szakfolyóiratok is nagy figyelmet szenteltek ennek a témának. Az ebben az irányban kifejtett nagy erőfeszítésnek meg is lett az eredménye: aránylag jól kidolgozott módszertannal, kipróbált munkaformákkal és munkamódszerekkel rendelkezünk, már van bizonyos gyakorlatunk és könyvtárosaink is jobban fel vannak annak a munkára készülve, mint az olvasóval való egyéni foglalkozásra, s így ezzel a feladattal szívesebben is foglalkoznak. Szép eredményeket értünk el ezen a téren azal is, hogy egyrészt felkeltettük az olvasók tömegeinek érdeklődését

irodalmunk legjobb műveinek olvasása iránt és szervezőket neveltünk a tömegrendezvények lebonyolítására, másrészt elértük azt is, hogy osztályunk élménybeszámolókat kap ezekről az akciókról; de nemcsak a könyvtári dolgozók irnak hozzánk leveleket, hanem az olvasói megbeszélések, ankétok és irodalmi estek résztvevői is küldenek beszámolókat.

Vegyük most már szemügyre legalábbis vázlatosan - az olvasóval való egyéni foglalkozás terén fennálló általános helyzetet. A martini járás, illetve a zilinaí és bratislavai kerület könyvtáraiban végzett felmérés alapján azt mondhatjuk, hogy ez a munka egyes könyvtárakban igen szépen folyik, más könyvtárakban gyengén áll, ismét más könyvtárakban semmi nyoma sincs az olvasóval való egyéni foglalkozásnak. Egyes könyvtárakban, ha beszélgetnek is az elolvasott könyvekről, ha van is olvasásirányítás, illetve ha készülnek is válogatott bibliográfiák, olvasási tervek és tájékoztatók az új könyvekről, ez a munka nem rendszeres, hanem csak alkalmeszerű; az egyes olvasókkal való foglalkozás során nyert tapasztalatokat nem jegyzik fel rendszeresen, a szerzett tapasztalatokat nem általánosítják és nem teszik közzé.

Az olvasóval való egyéni foglalkozásnak nagy jelentőséget tulajdonítanak mind a Szovjetunióban, mind a többi népi demokratikus országban. A könyvtár munkájának súlypontját mindenekelőtt az egyéni nevelőmunkában kell keresnünk. A könyvtárosról ma már nem mint "könyvmolyról", a könyvállomány őráról és a kölcsönzések gépies nyilvántartójáról beszélünk, hanem mint nevelőről, tanácsadóról és az olvasók irányítójáról. Az egyénileg történő foglalkozás nemcsak eszköz ahhoz, hogy fontos adatokat nyerjünk a nevelőmunkához, tehát az egyes tömegakciókhoz is, hanem egyúttal a könyvtári nevelőmunka legmagasabb esuce is. Ezért tulajdonítunk ennek pedagógiai szempontból ilyen rendkívüli jelentőséget.

Könyvtárosaink rendszerint azzal szoktak érvelni, hogy nincs elegendő idejük az olvasóval való egyéni foglalkozásra. Bár ebben nekik nagymértékben igazat adunk, mégis azt kell mondanunk, hogyha tekintetbe vesszük azt a jelentőséget és azt a hatósugarat, amellyel az egyéni munkának bírnia kell, nem elégedhetünk meg ezzel az állapottal és ezzel a megállapítással. Könyvtárosaink előtt tehát az a feladat áll, hogy a könyvtári munka egész menetét olymódon szervezzék meg, hogy arányosan tudjanak foglalkozni a szóbanforgó területtel is.

A már említetteken kívül azonban még további okai is vannak annak, hogy az egyéni munka nem fejlődött ki. Ilyenek: a felülről való gondoskodás hiánya /keveset foglalkozott ezekkel a kérdésekkel a Szlovák Könyvtárügyi Tanács, kevés figyelmet szenteltek a problémának a könyvtári dolgozók egyes értekezletein; nem fordítottak rá kellő figyelmet a kerületi és járási szemináriumokon és aktívüléseken; nem igen tették hozzáférhetővé és nem is propagálták azokat a tapasztalatokat, amelyeket a szovjet, a lengyel és a magyar könyvtárosok értek el az olvasóval való egyéni nevelőmunka terén; aránylag keveset írtak erről a munkáról és ennek problematikájáról a könyvtári szakfolyóiratok, illetve a kerületi könyvtárak által kiadott módszertani levelek; végül a könyvtárosok között sincs kellő tapasztalatosere ezen a téren. Fontos szerepet játszik itt az a tény is, hogy az egyéni nevelőmunka sokkal igényesebb, mint a tömegjellegű nevelés; szélesebbkörű műveltséget, alaposabb könyvismertetet és az olvasóval való foglalkozás módszereinek és formáinak átfogóbb ismeretét követeli meg. A könyvtárosnak meg kell találnia az olvasóhoz vezető egyéni, különleges utat, tehát jobban kell ismernie az olvasót. Ráadásul, ez a munka kevésbé hatásos, mint a tömegmunka. Itt ugyanis hosszú ideig tartó nevelő folyamatról van szó. Végül az a körülmény, hogy az egyéni munka hatása nem mutatkozhatik olyan gyorsan és olyan szembeszökően, mint a tömegmunkáé, azt eredményezi, hogy a könyvtárosok keveset törődnek vele.

Néhány szó az olvasóval való egyéni foglalkozás egyes alapvető kérdéseiről

Az olvasóval való egyéni foglalkozáson azt értjük, hogy a könyvtáros az olvasóra nevelő és művelő irányban tudatosan hatni kíván s ezt a tevékenységet az egyes olvasók szempontjából a legmegfelelőbb, a legalkalmasabb formák, módszerek és eszközök útján fejti ki.

Itt azért beszélünk tudatos ráhatásról, mert a könyvtáros jóelőre meghatározza a kifejtendő hatás célját. Munkájával valamilyen célt kíván elérni, legyen az akár valamely irodalomfajta iránti érdeklődés felkeltése vagy elmélyítése, akár az ifjúság valamely negatív jellemző vonásának kiküszöbölése, stb. Azért beszélünk itt nevelő és művelő hatásról, mert tudatos befolyásoló munkánkkal azt akarjuk végeredményben elérni, hogy az olvasókat a szocialista társadalomnak az ember-

re vonatkozó ideáljaival és nézeteivel összhangban helyesen neveljük és sokoldalú műveltséggel ruházzuk fel.

E nevelő tevékenység során a könyvtárosnak tudomásul kell vennie azt is, hogy hosszú ideig tartó nevelő folyamatról s a nevelő műveleteknek gyakran olyan sorozatáról van szó, amelynek eredménye csak jóval később jelentkezik, sőt olykor a jelentkező eredmény nincs is arányban a kifejtett erőfeszítéssel.

Mi az olvasóval való egyéni foglalkozás tárgya, célja és értelme?

Az egyéni nevelőmunka tárgya az ember, az egyén, az individuum - minden érdeklődésével, kedvtelésével és hajlamával egyetemben. Az a célunk, hogy ne tévesszük szem elől az olvasót mint egészet, hanem hogy a szemünk előtt nőjön fel az olvasó élő képe; nem az tehát a célunk, hogy az olvasót csak mint egyoldalú embert lássuk, aki bizonyos irodalomfajta iránt érdeklődik.

Az egyénileg történő foglalkozás célja - a családi, az iskolai és az általános neveléshez hasonlóan - az, hogy az egyes ember személyiségét sokoldalúan és teljes mértékben kifejlesszük s a szocializmus építésének aktív tagjává, társadalmunk hasznos polgárává tegyük. Magától értetődik, hogy a mi területünkön főleg az olvasással, a könyvvel való nevelés a cél.

Lélektanilag abból indulunk ki, hogy az ember dinamikus lény, mely állandó mozgásban van, változik és fejlődik és megvan a hajlama ahhoz, hogy képességeit és kvalitásait sokoldalúan kifejlessze. Lelki struktúrája nem statikus, tehát nem olyan, amit a kialakulás után már nem lehet valamiféleképpen módosítani, megváltoztatni. Ezáltal advan van az alap az állandó nevelő hatás kifejtésére.

A könyvtáros a könyvek segítségével igen széleskörű hatást fejthet ki, tanácsaival illetve tájékoztatásaival nevelő hatást gyakorolhat az olvasó képzetekre, nézetére és állásfoglalására, - érzelmi, értelmi és erkölcsi oldalára, és végső eredményben eselekedeteire is.

.....

Miben különbözik az egyéni nevelőmunka a tömegmunkától?

Az egyéni munka során, mint ez már magából az elnevezésből is következik, csak egy olvasóval, egy individuummal foglalkozunk. Ezért

módunk van arra, hogy teljes mértékben az egyén szükségleteire és érdeklődésére összpontosítsuk figyelmünket és annak az olvasónak a szempontjából válasszuk ki a legalkalmasabb és legcélszerűbb munkamódszereket és munkaeszközöket, akinél valamely nevelési cél megvalósítását feladatul tűztük ki.

A tömegmunka területén a könyvvel összefüggő akciókat több olvasó számára rendezzük. Ilyen esetekben többnyire különböző koru, különböző érdeklődésű, különböző műveltségű és különböző foglalkozású emberekről, illetve környezetről van szó. A könyvtárosnak rendszerint az átlaghoz kell igazodnia és olyan témát, illetve olyan feldolgozási és előadási módot kell választania, hogy az a résztvevő olvasók zöme számára a leghatásosabb legyen.

Ebből világosan látható, hogy a tömegmunkával nem tudunk minden résztvevőre egyforma mértékű nevelőhatást gyakorolni. Lehet, hogy egyeseknél maximális eredményt érünk el, de az is lehet, hogy másoknál semmilyen eredményt sem tudunk felmutatni. A könyvtáros igyekezetének azonban arra kell irányulnia, hogy valamennyi résztvevőre, tehát olvasóra és nem olvasóra egyaránt nevelő hatást gyakoroljon. Minden olyan esetben tehát, amikor tömegjellegű akciókkal nem tudja elérni a célját, ezt a munkát az egyes olvasókkal való foglalkozással, egyéni nevelőmunkával iparkodják pótolni.

Ilyen szempontból az egyéni munka a tömegjellegű munka kiegészítésének látszik. Az egyéni munkával egyuttal azt is elérjük, hogy adatokat szerzünk az egyes tömegakciók számára. Mert az egyéni munka során felismert kívánságok, érdeklődés és szükségletek alapján a tömegjellegű munka tervét is módosíthatjuk.

A fentiekből láthatjuk, hogy az egyéni és a tömegmunka nagyon szorosan összefügg, kiegészíti és áthatja egymást.

Mielőtt áttérnénk az egyéni munka eszközeinek és módszereinek ismertetésére, időzzünk egy kicsit egy igen fontos kérdésnél, az egyéni nevelőmunka differenciálásának problémájánál.

Az olvasóval való foglalkozás és egyéni nevelőmunka differenciálásán azt értjük, hogy a nevelőmunka során tiszteletben kell tartanunk az olvasók egyéni különbözőségét és ennek megfelelően minden olvasót egyéni módon, individuálisan kell kezelnünk.

Nem lehet azonos módon, azonos módszerek alkalmazásával minden olvasónál azonos eredményeket elérni. Arra van tehát szükség, hogy az olvasó alapos, mélyreható megismerése alapján olyan munkamódszereket válasszunk és alkalmazzunk, amelyekkel a lehető legnagyobb nevelési cél valósítható meg az egyes olvasóknál.

Ezzel kapcsolatban - az egyéb körülmények egész során kívül - főleg az olvasó korát kell figyelembe vennünk. Más az olvasás iránti érdeklődés a tanuló- és serdülőifjúságnál, és megint más a felnőtteknél. Tekintetbe kell vennünk tehát az életkorral járó érdeklődést, az értelmi fejlettséget és a felfogóképességet. Nagyon jól tudjuk, hogy a gyermekeknél már akkor megnyilvánul az olvasás iránti érdeklődés, mielőtt még magát az olvasás technikáját elsajátították volna. A betűvetés és az olvasás megtanulásával az érdeklődés - normális és kedvező nevelési feltételek közepette - erősödik és differenciálódik.

Az olvasók érdeklődésének egészséges fejlődése érdekében nemcsak arra van szükség, hogy felébresszük és megszilárdítsuk az életkornak megfelelő irodalom iránti érdeklődést, hanem arra is, hogy ezt az érdeklődést megfelelő mederbe tereljük s helyesbítsük.....

További fontos és figyelmet igénylő szempont az olvasó foglalkozása. Más-más irodalom - elsősorban szakirodalom - fogja érdekelni a munkást, a parasztot, a műszaki tisztviselőt s ismét más a háztartásbeli asszonyt, stb.

Az olvasók iskolai végzettsége /elemi iskolai, középiskolai, főiskolai vagy más végzettséggel rendelkező olvasók/ mellett figyelembe kell vennünk az olvasás fejlettségének fokát /kezdő olvasó, fejlett olvasó, fejletlen olvasó, az irodalomban igen járatos olvasó stb./ is.

Nem kevésbé jelentős tényező az olvasó különleges érdeklődése és kedvtelése, a gyümölcstermesztő, halász-, méhész-, bélyeggyűjtő-, stb. szenvedély is.

A nevelőmunkában fontos szerephez jut a lakókörnyezet - a város, a falu, az ipari tanulóotthon, az iskolai internátus stb.-figyelembevétele is. /Ha nem is jelentősen, de mégis elég nagymértékben differenciálódik ui. az olvasók érdeklődése aszerint, hogy városban vagy falun laknak-e. /

A környezetben és a foglalkozásban mutatkozó különbözőség, illetve a városban és a falun élő olvasók életmódjában és mentalitásában mutatkozó eltérések azonban még egyéb problémákat is felvetnek.

Ami a falusi olvasók körében végbemenő nevelőmunkát illeti, a rendelkezésre álló lehetőségek viszonylag jobbak. Falun ui., ahol a könyvtárosnak aránylag kisszámú olvasóval van dolga és ahol már hosszabb idő óta tevékenykedik ugyanabban a környezetben, könnyebben megy az olvasók alaposabb megismerése. De maguk az olvasók is közelebb állnak a könyvtárhoz; így hathatósabb személyi kapcsolatok létesülhetnek és sikeresebb nevelő hatás fejthető ki, mint a városban, ahol több beszélgetést kell a könyvtárosnak folytatnia, ha meg akarja ismerni az olvasókat.

Az egyéni nevelőmunka általános célkitűzései is mások a falun, mint a városban. Míg ui. a városban az egyéni nevelőmunka súlypontja tulajdonképpen a bibliográfiai tájékoztatószolgálaton nyugszik, addig falun, főleg új olvasók szerzésére, az állandó olvasói szokások ápolására és az olvasók érdeklődésének kiszélesítésére esik. Falun még mindig kevés az olvasók száma és csekély a kölcsönzési forgalom. Ilyen irányban főleg egyéni munkával kell a jövőben javulást elérnünk.

.....

Elemző törzslap

Az egyéni munka eredményes elvégzéséhez nem elegendő, ha jól megismerjük az olvasót és ha kellőképpen tájékozódni tudunk az irodalomban. A könyvtárosnak az egyes munkaformákat és munkamódszereket is tökéletesen kell ismernie és tudnia kell, hogy mikor, milyen formát, illetve módszert kell használnia. Ezért, legalább röviden, ezekről is szólok.

Az olvasóval való egyéni foglalkozás egyik alapvető segédeszköze az olvasók elemző törzslapja. A törzslapot csak néhány olyan kiválasztott olvasónál vezetjük be, akikkel egyénileg kívánunk foglalkozni/pl. él munkásoknál, ujitóknál, csoportvezetőknel, gondozóknál, autodidak-táknál, stb./. A törzslap a személyi adatok számára fenntartott rovatokon kívül rovatokat tartalmaz azoknak a különféle könyveknek a bejegyzésére is, amelyeket az olvasó olvas. Ezekhez a rovatokhoz még külön rovatokat csatolunk annak az irodalomfajtának a számára, amellyel

az olvasó érdeklődési körének kiszélesítése kívánatos. A kiszélesítést, figyelembevéve az olvasók általános műveltségét, összhangba kell hoznunk tanulmányi céljaikkal is. Ugyanakkor bejegyzéseket eszközölünk az általunk adott tanácsokról s az elért eredményekről is. A szükségnek megfelelően még további rovatok is felvehetők. Ilyen például a könyvtáros megjegyzéseire szánt rovat; ez válaszokat tartalmazhat az alábbi kérdésekre:

1/ Van-e az olvasónak saját könyvtára, hány kötetből áll ez a könyvtár és milyen irodalmat foglal magában?

2/ Milyen könyveket tart az olvasó a legértékesebbeknek és kik a legkedvencebb szerzői?

3/ Milyen hírlapokra és folyóiratokra fizet elő és főleg mely rovatokat, illetőleg milyen problémákról szóló cikkeket szeret leginkább olvasni?

4/ Milyen politikai irodalmat tanulmányozott át, illetve milyen irodalmat tanulmányoz jelenleg?

5/ Mennyi időt szentel az olvasó az olvasásnak, tanulásnak?

6/ Kitől kap segítséget és tanácsot a tanuláshoz és milyen irányú segítségre lenne még szüksége?

A könyvtáros a törzslapon még további jellemző adatokat is feljegyezhet; ezek az adatok lehetővé teszik számára, hogy jobban megismerje az olvasót és hogy jobban ki tudja fejleszteni a vele való egyéni foglalkozást. Ilyen adatok pl.:

a/ az olvasó különleges érdeklődése és kedvtelése /pl. bélyeggyűjtő, gyümölcsstermesztő, stb./;

b/ az olvasó által végzett különböző fajtájú tevékenységek /a munkahelyen, a munkahelyen kívül; a szabadidő felhasználásának módja/;

c/ dolgozik-e valamilyen különleges ujitáson, valamilyen problémán stb.?

d/ milyen eredményeket ért el munkájában? Kapott-e munkájáért jutalmat /pénzbeli jutalmat, dicsérő elismerést, jutalomüdvöltetést, stb.

Feljegyezhetjük ezenkívül az olvasó jellemvonásait és egyéb tulajdonságait is, ilymódon: társas jellegű, a társaságban kedvelt, zárkózott, nehezen hozzáférhető, hirtelen természetű, szívesen fogadja tanácsainkat, hajlamos szeszitalok fogyasztására, mintaszerűen gon-

doskodik családjáról, szívesen vesz részt felolvasásokon és szindarabok előadásában, munkahelyén készségesen segít másokon, stb.

Arra törekszünk tehát, hogy az elemző törzslapon egyrészt rögzítsük mindazokat a legalapvetőbb jellemző adatokat, amelyek az olvasó olvasásának, tanulásának és önképzésének területéről származnak, másrészt feljegyezzünk minden olyan dolgot, mely segítséget nyújthat számunkra ahhoz, hogy az olvasóval való egyéni nevelőmunkánk minél hatásosabb legyen.

Olvasmánynapló

Az olvasóval való egyéni nevelőmunka további jelentős segédeszköze az olvasmánynapló. A könyvtárainkban szokásosan használt feljegyzések nem nyújtanak teljes képet az olvasó olvasmányairól. Ezek a feljegyzé-

Író: ..... Könyv:		Az elolvasott könyvvel kapcsolatos észrevételek:
1. Milyen hosszú ideig olvasta a könyvet?	Elkezdte: ..... Befejezte:	
2. Hogyan tetszett a könyv?	nagyon ⁺ közepesen nemigen nem tetszett	
3. Melyik könyvtárból vette kölcsön?	közműv. kvt. ⁺ üzemi kvt. más kvt. ismerőstől <hr/> saját könyv	
4. Hogyan értesült a könyvről?	ujságból ⁺ folyóiratból rádióból ismerőstől faliujságról plakátról másképpen	
⁺ A nemkívánatos szöveg törlendő!		

A Matica slovenská Tudományos Módszertani Kabinetje által néhány kiválasztott közművelődési könyvtárnak megküldött Olvasmánynapló második oldala.

sők ugyanis csak azokra a könyvekre vonatkozóan tartalmaznak adatokat, amelyeket az olvasó egyetlen könyvtárból kölcsönöz ki. Nincs tehát áttekintésünk azokról a könyvekről, amelyeket az olvasó más könyvtárból, vagy esetleg ismerőseitől kölcsönöz; nem tudjuk azt sem, hogy az egyéb könyvtárból, illetve az ismerősöktől kapott könyvek jobban megnyerték-e a tetszését, mint a mi könyvtárunkból származó művek; nincs tudomásunk arról sem, hogy honnan és miképpen szerzi az olvasó a könyvekre vonatkozó információkat stb. Pedig ezek az olvasás területéről származó adatok igen értékesek a nevelőmunka szempontjából. Ilyen adatokat kétféle forrásból szerezhethetünk: az olvasmánynaplóból és az olvasók elemző törzslapjából. Ezeket a feljegyzéseket azonban meghatározott rendszer szerint kell vezetnünk, hogy az ilymódon nyert eredményekből megfelelő következtetéseket vonhassunk le, az eredményeket általánosíthassuk és a gyakorlatban fel is használhassuk.

A Matica slovenská Tudományos Módszertani Kabinetje az olvasmánynapló útján több könyvtárban gyűjt adatokat az olvasóra irányuló nevelőmunka elméletének és módszertanának kidolgozásához. Több könyvtárban már folyik az olvasmánynaplók vezetése és egyes könyvtárosok már be is számoltak az első tapasztalatokról, közölve a szóbanforgó munka jelentőségére vonatkozó nézeteiket: .....

Befejezésül még csak ezt szeretnénk megjegyezni: ahogyan az egyéni és tömegmunka kölcsönösen átszövi és kiegészíti egymást, ugyanez érvényes az egyéni munka formáinak és módszereinek terén is. Nagyon szükségesnek tartjuk hangsúlyozni, hogy az egyéni nevelőmunka szempontjából minden olvasóhoz külön, egyéni úton kell közelednünk.

Eredeti cím: K otázkam individuálnej vchovej práce s citatel'om.

Megjelent: Citatel', 1957. 11.sz. 484-490.lap.

OSzK.ford.sz.: 1922.